

Jezična politika Nezavisne Države Hrvatske (Istraživanje na varaždinskim novinama Hrvatsko jedinstvo)

Rešetar, Tamara

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:054234>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-08-02**



Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)



**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Tamara Rešetar

**Jezična politika Nezavisne Države Hrvatske
(istraživanje na varaždinskim novinama
Hrvatsko Jedinstvo)**

(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2019.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Tamara Rešetar
Matični broj: 0009069511

Jezična politika Nezavisne Države Hrvatske
(istraživanje na varaždinskim novinama *Hrvatsko
Jedinstvo*)

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: doc. dr. sc. Borana Morić-Mohorovičić

Rijeka, 16. rujna 2019.

SADRŽAJ:

1. Uvod	1
2. Nezavisna Država Hrvatska	3
2.1. Varaždin u vrijeme NDH	6
2.2. Tisak u NDH	8
3. Jezik i politika.....	10
3.1. Zakonske odredbe o jeziku	13
3.2. Jezični purizam	17
4. Novine Hrvatsko Jedinstvo	21
4.1. <i>Koriensko pisanje</i> A.B. Klaića	22
4.1.1. Pravopis u novinama <i>Hrvatsko Jedinstvo</i>	26
4.2. Leksik.....	31
4.2.1. Oživljenice.....	32
4.2.2. Novotvorenice	33
4.2.3. Dijalektizmi	36
4.2.4. Tuđice	39
5. Zaključak.....	43
6. Popis literature.....	45
7. Sažetak i ključne riječi	48

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad naslova

izradio/la samostalno pod mentorstvom _____.

U radu sam primijenio/la metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristio/la literaturu koja je navedena na kraju diplomskoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući naveo/la u diplomskom radu na uobičajen način citirao/la sam i povezao/la s korištenim bibliografskim jedinicama.

Student/studentica

Potpis

1.Uvod

Osnutkom Nezavisne Države Hrvatske, u travnju 1941. godine, s pravom možemo reći kako je u hrvatskoj povijesti počelo novo poglavlje, posebice osebujno u pitanju jezika. Više nego ikada doći će do izražaja povezanost politike i jezika, a kroz cijelo razdoblje požimat će se dualizam između zahtjeva ustaške vlasti po pitanju jezika i stvarnog, stručnog djelovanja jezikoslovaca.

Cilj je ovoga rada kroz povijesni i teorijski dio prikazati jezičnu politiku Nezavisne Države Hrvatske, a istraživačkim dijelom prikazati je li proklamirana jezična politika uspjela u praksi. U tome postupku nameću nam se brojna pitanja. Što čini bit ustaške jezične politike? Je li ustaški režim mogao kontrolirati baš sve tiskovine? Jesu li na području leksika postignuti željeni rezultati, odnosno jesu li se u komunikacijskoj praksi mogli uspješno ukloniti ili zamijeniti nepoželjni leksemi? Naposljetku, što možemo zaključiti, kakav je bio jezični purizam u NDH?

Ovaj diplomski rad čine tri dijela: povijesni, teorijski i istraživački. Prvi i najkraći, povijesni dio opisuje totalitarne režime u Njemačkoj i Italiji, koji su bili poticaj i uzor NDH u zakonodavstvu, upravi i ideologiji jer je u vrlogu Drugog svjetskog rata NDH nastala upravo kao nacističko-fašističko dijete. Prikazat će se osnovne karakteristike ustaške vlasti, njezin upravno-teritorijalni ustroj i konačno – njezin kraj. Posebno će se izdvojiti *Varaždin u NDH* i ukratko opisati političko, društveno i gospodarsko stanje. Povijesni i teorijski dio preklapaju se u poglavlju *Tisak u NDH*. Naime, prikazane su stvarne povijesne okolnosti i karakteristike ustaškog režima – kontrola i cenzura svih medija, novinara i propaganda. Međutim, propaganda je postojala ne samo na razini sadržaja, nego i jezika te se nazivala *jezičnom promičbom*. *Jezična promičba* ulazila je pak u nadležnost službene jezične institucije – Hrvatskog državnog

ureda za jezik. Drugi, teorijski dio čini nekoliko tema. Najprije se objašnjava što je to jezična politika i što čini jezičnu politiku neke države ili naroda. U NDH jezična se politika određivala zakonodavstvom stoga su u radu posebno izdvojene *Zakonske odredbe o jeziku* te će se prikazati, između ostalih, i dvije najvažnije odredbe, o čistoći hrvatskoga jezika i korijenskom pravopisanju. Važna karakteristika ustaške jezične politike je jezični purizam stoga će ovaj fenomen biti prikazan u zasebnome poglavlju. Treći, istraživački dio dijeli se na dvije teme. Prva tema je korijenski pravopis, druga leksik, a obje teme istraživane su na korpusu novina *Hrvatsko Jedinstvo*, jedinog varaždinskog tjednika iz NDH. Prvom temom obuhvaćena su pravila i iznimke prema pravopisnom priručniku Adolfa Bratoljuba Klaića *Koriensko pisanje*, koja su potom primijenjena na pronađeni korpus u novinama. Drugom temom obuhvaćene su oživljenice, novotvorenice, dijalektizmi i tuđice, o kojima je najprije dan kratak teorijski uvod, a potom slijede oprimjerenja iz pronađenog korpusa.

Rad je napisan pomoću prikupljene i analizirane sekundarne literature i primarnih izvora. Pomoću sekundarne literature napisani su povijesni i teorijski dio, a veliku pomoć u pisanju posebice su imale knjige akademika i jezikoslovca Marka Samardžije, stručnjaka za jezik NDH. Istraživački dio napisan je pomoću sekundarne literature koja je korištena za kratko uvodno objašnjavanje određene pojave i primarnih izvora, pravopisnog priručnika *Koriensko pisanje* i novina *Hrvatsko Jedinstvo*. Pomoću *Korienskog pisanja* dan je uvid u pravopisna pravila iz NDH, a iz korpusa koji je pronađen u novinama, oprimjereni su korijenski pravopis i leksik.

2. Nezavisna Država Hrvatska

Početak Drugog svjetskog rata donosi nove geopolitičke promjene u cijeloj Europi pa tako i na području današnje Hrvatske, a koje je netom prije rata pripadalo Kraljevini Jugoslaviji. Već i prije početka rata, svijet se podijelio u dva bloka, Antifašističku koaliciju¹ i Trojni pakt², a između njih rasplamsat će se rat koji će po broju ubijenih vojnika, civila, ratnih zločina i okrutnosti premašiti sve dotadašnje ratove. Klicu sukoba posijala je Njemačka, koja je dolaskom Adolfa Hitlera na vlast 1933. postala nacistička i totalitarna država s otvorenom ekspanzionističkom politikom, rasnim zakonima i planom istrijebljenja Židova. Najvažniji saveznik Njemačke postala je Italija budući da je i ona pod vodstvom Mussolinija postala totalitarna, fašistička država s nezasitnim apetitom za kolonijama i širenjem teritorija, posebice na istočnu obalu Jadrana. (Dukovski 2012: 340 – 343)

Dio Trojnoga pakta postala je i Kraljevina Jugoslavija, što će već po potpisivanju Protokola o pristupanju rezultirati brojnim demonstracijama komunista i probritanskih časnika diljem Kraljevine. (Goldstein 2008: 267) Zbog takvih okolnosti Hitler potpisuje „Direktivu 25“³, plan napada i uništenja Kraljevine Jugoslavije. Ubrzo će kralj Petar II. Karađorđević⁴ i njegova vlada izbjegli u London, vojska i Jugoslavija će se raspasti, a na istome području nastat će jedna nova država – Nezavisna Država Hrvatska.

¹ Vodeće države Antifašističke ili Antihitlerovske koalicije bile su Sjedinjene Američke Države, Velika Britanija i Sovjetski Savez. (Dukovski 2012: 337)

² Vodeće države Trojnog pakta ili Trojnog ugovora bile su Njemačka, Italija i Japan. (Dukovski 2012: 337)

³ „Direktiva 25“ kodni je naziv plana napada Njemačke na Kraljevinu Jugoslaviju 6. travnja 1941. Cijela operacija trajala je do 18. travnja 1941. (Dukovski 2012: 350)

⁴ Petar II. Karađorđević (1923. – 1970) posljednji je jugoslavenski kralj koji je vladao od 1934. pa do 1941. godine. (Dukovski 2012: 350)

Nezavisna Država Hrvatska nastala je 10. travnja 1941. godine, u trenutku kada je Slavko Kvaternik⁵ na Radio Zagrebu, u nazočnosti Edmunda Veesenmayera,⁶ pročitao tekst⁷ o proglašenju NDH. Kvaternik je preuzeo vlast i zapovjedništvo nad oružanim snagama, ali samo privremeno i u ime utemeljitelja ustaškog pokreta – Ante Pavelića. (Goldstein 2008: 369) Pavelić je naime, tek 16. travnja, u pratnji 200-tinjak ustaša iz emigracije i talijanske vojske, stigao iz Italije preko Rijeke u Zagreb. Preuzeo je titulu Poglavnika NDH te je za sebe uzeo i mjesto premijera i ministra vanjskih poslova. Područje NDH obuhvaćalo je područje današnje Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Upravno-teritorijalna podijela bila je na 22 velike župe, koje su se dijelile na kotareve, a koji su se pak dijelili na općine. Međutim, karakteristika NDH bila je dualistička podijela vlasti jer je s jedne strane postojala civilna uprava, a s druge uprava ustaškog pokreta. Tako su, primjerice, na razini velikih župa postojali ustaški stožeri, u kotarevima ustaški logori, a u općinama ustaški tabori. Po istome obrascu ustrojena je i vojska jer je postojala redovna vojska, domobranstvo i s druge strane, Ustaška vojnica. (Goldstein 2008: 370 – 374)

Suprotno od svojeg naziva, NDH nikako nije bila nezavisna nego protektorat svojih ideoloških i političkih uzora, Njemačke i Italije. Po njihovu uzoru ustanovljeno je zakonodavstvo te se njegovao kult nacije, države i vođe. Već se u prvim danima nove države pokazalo kako je riječ o totalitarnoj državi,

⁵ Slavko Kvaternik (1878. – 1947.) bio je bivši austrougarski časnik i istaknuti član pravaške stranke. Nakon osnutka ustaške organizacije postaje jedan od vođa nacionalističkog pokreta u zemlji, a u NDH obnaša visoke političke i vojne dužnosti – doglavnik i vojskovođa. Nakon rata uhvaćen je u emigraciji, izručen jugoslavenskim vlastima i osuđen na smrt strijeljanjem. Njegov je sin bio Eugen Dido Kvaternik, šef policijskih službi u NDH i uz Maksa Luburića, Jure Francetića i Rafaela Bobana, najozloglašeniiji čovjek iz vremena NDH. (Goldstein 2008: 369 – 382)

⁶ Budući da je NDH nastala zahvaljujući Njemačkoj, odnosno Trećem Reichu, tijekom proglašenja morao je prisustvovati opunomoćenik vlade Trećega Reicha. (Goldstein 2008: 369)

⁷ Tekst glasi: „Hrvatski narode! Božja providnost i volja naših saveznika te mukotrpa i višestoljetna borba hrvatskog naroda i velika požrtvornost našeg poglavnik dra Ante Pavelića, te ustaškog pokreta u zemlji i u inozemstvu odredili su da pred dan uskrsnuća Božjega Sina uskrsne i naša Nezavisna Država Hrvatska.“ (Goldstein 2008: 369)

u kojoj će podobnima biti samo „čisti“ Hrvati, baš poput Arijevaca u Njemačkoj, što će rezultirati rasnim, vjerskim i etničkim progonima Srba, Židova i Roma. U tu svrhu otvarani su sabirni i koncentracijski logori Jasenovac, Stara Gradiška, Jadovno, Metajna, Danica, u kojima su počinjeni stravični zločini, a koji su i danas kontroverzno pitanje ne samo u povijesnoj struci, nego i u hrvatskome društvu. Nezavisna Država Hrvatska skončala je 8. svibnja 1945.,⁸ iako je početak njezina kraja započeo već 1943. godine kapitulacijom Italije. (Goldstein 2008: 376 – 385)

⁸ Dana 8. svibnja 1945. Njemačka je potpisala bezuvjetnu kapitulaciju te se taj datum uzima kao završetak Drugog svjetskog rata na području Europe dok je kapitulacijom Japana 2. rujna 1945. godine završio rat u cijelome svijetu. (Dukovski 2012: 366)

2.1. Varaždin u vrijeme NDH

Ubrzo nakon proglašenja NDH donesena je Zakonska odredba o velikim župama,⁹ kojom je utemeljen novi upravno-teritorijalni ustroj. Prema toj odredbi na području današnje sjeverozapadne Hrvatske formirana je Velika župa Zagorje,¹⁰ s gradom Varaždinom kao upravnim središtem. Dolaskom Nijemaca u grad 11. travnja 1941., smijenjena je dotadašnja gradska uprava i postavljena nova. (Huzjan 2012: 370) Uspostavljen je Hrvatski Ustaški Stožer koji je bio zadužen za izdavanje oglasa i propisa pa je već krajem travnja jedini varaždinski list *Hrvatsko Jedinstvo* počeo prenositi službene rasne odredbe o Židovima poput zabrane zapošljavanja žena u nearijskim kućanstvima, predaje židovske imovine, nošenja židovskih oznaka i slično. (Huzjan 2012: 371) Osim Židova, pokrenuta je i građanska marginalizacija Srba i Roma. Naime, već u prvim mjesecima vlade pokrenut je postupak određivanja rasne pripadnosti državnih i akademskih službenika, a sve osobe koje po rođenju ili zavičajnosti nisu pripadale NDH, morale su se vratiti u svoj zavičaj. Odredba o iseljavanju trajala je kratko jer su ubrzo počela i prva uhićenja Židova, Srba i Roma te je za tu potrebu osnovan Hrvatski ustaški logor u Ludbregu.¹¹ (Huzjan 2012: 372)

Gospodarsko stanje u Varaždinu je i prije rata bilo teško, a s ratom se samo pogoršalo jer su cijene svih namirnica porasle, stanovništvo je bilo mahom nezaposleno, a agrarna reforma nije zaživjela. Napomenimo i da su brojni seljaci, iako je varaždinsko područje pogodno za poljoprivredu, kolonizirani na poljoprivedna zemljišta u Slavoniji. (Huzjan 2012: 375-376) S rastućim oduševljenjem za njemačku politiku i kulturu, ubrzo se formiralo i Društvo

⁹ Zakonska odredba proglašena je 10. lipnja 1941. godine. (Huzjan 2012: 370)

¹⁰ Velika župa Zagorje dijelila se još na 10 kotareva: Varaždin, Ludbreg, Ivanec, Novi Marof, Zlatar, Krapina, Pregrada, Klanjec, Čakovec, Prelog. (Huzjan 2012: 376)

¹¹ Ludbreg je grad u Podravini, 25 km jugoistočno od Varaždina, smješten na obroncima Kalničkoga gorja. (<http://ludbreg.hr/o-ludbregu/> zadnje posjećeno 3.9. 2019.)

prijatelja Njemačke u Varaždinu, a koje se kasnije preimenovalo u Hrvatsko-njemačko društvo.¹² (Huzjan 2012: 377)

Sve dotadašnje političke stranke priključile su se ustaškom pokretu, međutim otpor se javio u organiziranom lokalnom antifašističkom pokretu. Već je u lipnju održan sastanak i osnovan lokalni ogranak Komunističke partije Hrvatske¹³ te je donesena odluka o početku oružanog ustanka u varaždinskome kraju. Ti su se ustanci odnosili pretežito na diverzije na željeznici i poštansko-telegrafskim uređajima. (Huzjan 2012: 380)

¹² Društvo je poticalo pisanje knjiga i udžbenika na njemačkome jeziku kao i nabavljanje rječnika za njemački jezik. Također, bilo je zaslužno za sve veći broj učenika i studenata koji su aktivno učili njemački jezik. (Huzjan 2012: 377)

¹³ Nakon raspada Kraljevine Jugoslavije Komunistička partija Jugoslavije (KPJ) bila je jedina politička snaga s organizacijom mrežom u cijeloj zemlji. Dijelila se na ogranke po zemljama, a Komunistička partija Hrvatske (KPH) bila je njezin najbrojniji i najorganiziraniji dio. Početak KPH možemo smatrati 22. lipnja 1941. godine kada je u šumi Brezovica, nedaleko Siska, osnovan Sisački partizanski odred, prvi gerilski i antifašistički odred na području Hrvatske. (Goldstein 2008: 388 – 390)

2.2. Tisak u NDH

Tisak i općenito mediji imaju važnu ulogu u formiranju javnog mnijenja, a jezik kojim se novinari obraćaju čitateljstvu u fašističkim i nacističkim državama bio je prilagođen političkim potrebama režima te se vršila snažna kontrola medija i cenzura. (Labus 2004: 523) Ustaški je režim također putem kontrole utjecao na sadržaj i retoriku novina, a u širenju propagande ključnu ulogu dobili su novinari. Posebna pozornost u NDH polagala se na kulturnu revoluciju u svim njezinim aspektima o čemu govori i podatak da je u NDH tiskano preko tri tisuće knjiga, šezdeset kalendara i godišnjaka, a da je povremeno ili trajno izlazilo tri stotine listova i časopisa. (Labus 2011: 216)

Bitan element kulturne revolucije svakako je jezik stoga već krajem travnja 1941. Poglavnik donosi odredbu o osnivanju Hrvatskog državnog ureda za jezik.¹⁴ Zadatak Ureda bio je, između ostalog,¹⁵ i *jezična promičba*, koja je preuzeta iz uobičajene prakse u nacističkoj Njemačkoj, a zapravo je označavala populariziranje znanja o hrvatskome jeziku. U NDH provodila se na dva načina: govorom i pisanjem. Govorena *jezična promičba* širila se preko zagrebačke radiostanice u emisiji *Za hrvatski jezik*. Svrha emisije bila je buđenje hrvatske jezične svijesti i čišćenje jezika od srbizama. (Samardžija 1993: 17) Pisani oblik *jezične promičbe* širen je objavljivanjem stručnih članaka u dnevnim i tjednim novinama te objavljivanjem službenih jezičnih savjeta. Sveukupno su objavljena 293 službena jezična članka u vremenskom rasponu od

¹⁴ Detaljnije o Hrvatskom državnom uredu za jezik (HDUJ) u poglavljima koja slijede: *Jezik i politika* (str. 10), *Zakonske odredbe o jeziku* (str. 13), *Jezični purizam* (str. 17).

¹⁵ Zadatci Ureda mogu se sažeti u nekoliko ključnih točaka:

1. rasprava o koncepciji novog hrvatskog pravopisa i u skladu s time, izrada novog priručnika;
2. davanje službenih jezičnih savjeta, održavanje predavanja o jezičnoj pravilnosti, tj. pisana i govorena „jezična promičba“;
3. odgovori na pitanja u vezi s jezičnim, uglavnom leksičkim i terminološkim, ali i pravopisnim nedoumicama koja su upućivale pravne osobe;
4. jezični i pravopisni pregled rukopisa prije objavljivanja. (Samardžija 2008: 39)

lipnja 1941. do travnja 1944. godine. (Samardžija 2008: 66) Prema Članku 8.¹⁶ Zakonske odredbe o osnivanju HDUJ-a, jezični savjeti i jezični članci morali su se objavljivati besplatno u novinama, što je i učinjeno u zagrebačkim novinama *Hrvatski narod* i *Nova Hrvatska*, osječkom *Hrvatskom listu* i sarajevskom sveučilišnom časopisu *Alma mater croatica*. (Samardžija 2008: 65)

Kako je HDUJ bio zadužen za jezičnu kontrolu svih tiskovina, novinari su odjednom morali obraćati veliku pozornost na jezičnu pravilnost. Naime, Pavelić je smatrao kako je hrvatski jezik u proteklih dvadeset godina bio nagrđen te je na audijenciji novinara upozorio iste neka budu *apostoli čistoće hrvatskoga jezika* i neka dobro promisle o porijeklu određene riječi prije njezine uporabe. (Labus 2011: 32) Međutim, o zbunjenosti novinara u prvim danima NDH svjedoče ovi navodi anonimnog novinara: „...a što se tiče ustaškoga kursa, taj nije bio nikome na području novinstva jasan, a valjda ni samim ustašama. Oni nisu htjeli ništa staro, nego sve novo, a o čemu se to novo sastoji, nitko nije znao. Osjećalo se da ni Pavelić ni ostalo vrhovno rukovodstvo nisu zadovoljni s novinstvom.“ (Labus 2011: 32)

U prethodno spomenutoj Pavelićevoj izjavi novinarima možemo prepoznati čišćenje hrvatskog jezika od stranih utjecaja, što je dio jezičnog purizma. Upravo je jezični purizam bio bitna odrednica ustaške jezične politike stoga će o njemu više riječi biti u poglavlju *Jezični purizam* (str. 17-21).

¹⁶ „Sve dopise Hrvatskog državnog ureda za jezik, kojima se vrši jezična pomičba ili se javnost upozorava na jezične i pravopisne pogriješke, dužne su dnevne novine uvrštavati besplatno, ako ne prelaze veličinom polovicu tiskanog stupca pojedinih novina.“ (Samardžija 2008: 65)

3. Jezik i politika

U prethodnome poglavlju spomenuta je važnost jezika u tisku, a putem kojeg je vršen utjecaj i na korištenje jezika u društvu. Država je bila tome poticaj jer je to bilo dio njezine jezične politike. Budući da je jezična politika spona između jezika i društva, ona je dijelom sociolingvistike, i to djelatnosti *planiranja jezika*, a u tome planiranju ne sudjeluju samo jezikoslovci, nego i brojni drugi, izvanjezični čimbenici poput političkih udruga, sabora, škola, zakonskih i drugih propisa. Prema tome, jezičnu politiku mogli bismo definirati kao „skup racionalnih i uglavnom institucionalnih postupaka kojima neko društvo utječe na jezične oblike javne komunikacije i na formiranje svijesti svojih sudionika o tim oblicima“. (Škiljan 1988: 8)

Razlikujemo liberalni¹⁷ i direktivni model, a ustaška vlast od početka je izgrađivala i provodila direktivni model jezične politike. Takav model podrazumijeva visok stupanj prisutnosti institucija u provođenju te politike i obavezu pridržavanja pravila u javnoj komunikaciji i u svim oblicima primjene tog modela. (Škiljan 1988: 57) Također, važno je naglasiti kako je takav model u NDH ostvarivan institucionalno jer je osnovano stručno tijelo državne uprave¹⁸ kojemu je provođenje jezične politike bio jedan od zadataka. (Samardžija 2008: 35)

Spomenuta direktivnost bila je poduprta opsežnim jezičnim zakonodavstvom, kojemu se pristupilo odmah po uspostavi NDH jer je već u prvim mjesecima objavljen velik broj zakonskih odredbi i provedbenih naredbi,¹⁹ a kojima su se rješavale i propisivale brojne nedoumice u vezi s jezikom. Naime, ustaška vlast vješto je iskoristila činjenicu kako je položaj

¹⁷ Liberalni model jezične politike zasniva se na povjerenju u autoregulaciju komunikacijskog sustava i idioma koji se u njemu javljaju. (Škiljan 1988: 8)

¹⁸ Odnosi se na spomenuti Hrvatski državni ured za jezik.

¹⁹ O njima detaljnije u sljedećem poglavlju *Zakonske odredbe o jeziku* (str. 13-17).

hrvatskoga jezika u prethodnome sociolingvističkome razdoblju²⁰ bio nepovoljan te je svojom brigom za nacionalno i politički osjetljivo pitanje hrvatskoga jezika željela pokazati sveobuhvatnu brigu za hrvatski narod. (Samardžija 1993: 14) Ako gledamo u cjelini, osim direktivnosti poduprte jezičnim zakonodavstvom, jezičnu politiku u NDH čine i: zahtijevanje i nametanje korijenskog ili etimološkog pravopisa, jezični purizam, uklanjanje tuđica (posebice srbizama), potpuna jezična i pravopisna kontrola svih medija, iniciranje izradbe rječnika hrvatskoga jezika i uređenja hrvatskoga nazivlja. (Ramadanović 2008: 464)

U poglavlju je *Nezavisna Država Hrvatska* (str. 3-6) spomenuto kako je u upravi i vlasti NDH postojao dualizam jer su se preklapale civilna i vlast ustaškog pokreta. Takav dualizam možemo primijetiti i na području jezika jer s jedne strane imamo snažnu politizaciju jezičnoga pitanja od strane ustaške vlasti dok drugu stranu čini stručno djelovanje jezikoslovaca. Jezikoslovci se, zbog totalitarnog režima, nisu otvoreno suprotstavljali jezičnoj politici ustaške vlasti, ali su svojom taktikom usporavanja i otezanja ipak uspjeli pružiti otpor pa je

²⁰ Druga polovica 19. stoljeća protekla je u znaku polemika predstavnika zagrebačke filološke škole (Vjekoslav Babukić, Antun Mažuranić, Bogoslav Šulek, Vatroslav Jagić) i hrvatskih vukovaca (Ivan Broz, Tomo Maretić, Franjo Iveković). Predstavnici zagrebačke filološke škole zagovarali su jezično jedinstvo, poštivanje hrvatske pravopisne i općenito jezikoslovne tradicije, posebice dubrovačke, morfonološki pravopis, pisanje dvoglasa *ie* u dugim slogovima nastalim od *jata* i čišćenje jezika od stranih utjecaja. Predstavnici hrvatskih vukovaca zagovarali su zajednički standardni jezik za Hrvate, Srbe i Slovence, jezična i pravopisna rješenja srpskog jezikoslovca Vuka Stefanovića Karadžića, novoštokavsko narječje ijekavskog govora, fonološki pravopis, a u leksičkome izboru vodili su se kriterijem prisutnosti u narodu. (Samardžija 2012: 58-59) Budući da je 1892. godine tiskan *Hrvatski pravopis* Ivana Broza prema fonološkim načelima, ta godina uzima se kao pobjeda vukovske jezične i pravopisne koncepcije. Uslijedila je *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika* (1899.) Tome Maretića te *Rječnik hrvatskoga jezika* (1901.) Franje Ivekovića i Ivana Broza. Ulaskom u zajedničku državu Srba, Hrvata i Slovenaca u početku je u službenoj upotrebi bila fonološka pravopisna norma određena Brozovim pravopisom, ali autora Dragutina Boranića pod nazivom *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika* (tzv. Broz–Boranićeva norma). (Samardžija 1993: 7) Međutim, ubrzo je uslijedilo ujednačavanje prema srpskoj pravopisnoj normi koju je uspostavio Aleksandar Belić svojim *Pravopisom srpskohrvatskog jezika*. Službena pobjeda srpske strane uslijedila je nakon što su prema *Pravopisnom uputstvu za sve osnovne, srednje i stručne škole Kraljevine SHS*, Belićeva pravopisna rješenja postala obvezujuća za školstvo. (Samardžija 1993: 8)

zbog toga jezična politika, koja je na početku bila puna želja i zahtjeva, u četiri godine trajanja uspjeh uspjela ostvariti (samo) na pravopisnom području.²¹
(Samardžija 1993: 15)

²¹ Naime, Zakonskom odredbom određeno je obavezno pisanje po korijenskom ili etimološkom pravopisu. Više o ovoj temi u sljedećem poglavlju *Zakonske odredbe o jeziku* (str. 13 -17).

3.1. Zakonske odredbe o jeziku

Po dolasku na vlast ustaše su vrlo brzo pristupile rješavanju jezičnih pitanja. U prethodnome je poglavlju spomenuto kako su se osnovne smjernice jezične politike određivale jezičnim zakonodavstvom.

Prve zakonske odredbe koje se tiču jezika donose se već u travnju 1941. godine. Posljednjim člankom *Zakonske odredbe o izricanju suda, o nazivima sudova i o upotrebi čistoga hrvatskog jezika kod sudova*²² određuje se da „svi suci i sve stranke imaju upotrebljavati usmeno i u svojim pismenim sastavcima čisti hrvatski jezik, bez obzira na zakonske stručne izraze. Tujice se imaju izbjegavati i svagdje, gdje god je to samo moguće, zamjenjivati hrvatskim narodnim izrazima” (Samardžija 2008: 129). Potom je objavljena kratka *Zakonska odredba o zabrani ćirilice*²³ te pripadajuća provedbena naredba kojom se zabranjuje svaka uporaba ćirilice u javnom i privatnom životu na području NDH. Kako se pitanje ćirilice nakon ove odredbe više ne spominje, latinica je postala jedino i službeno pismo na području NDH. (Samardžija 1993: 41) Uslijedila je i treća *Zakonska odredba o osnivanju Hrvatskog državnog ureda za jezik*²⁴ kojom se određuje djelovanje Hrvatskog državnog ureda za jezik (HDUJ) unutar Ministarstva bogoštovlja i nastave, a čiji su zadatci popisani u prethodnom tekstu.²⁵ Ured je morao surađivati s Hrvatskom akademijom znanosti i umjetnosti i Sveučilištem u Zagrebu dok je mjesto ravnatelja HDUJ-a povjereno uglednom slavistu i sveučilišnom profesoru Stjepanu Ivšiću. Međutim, Ivšić je taj poziv navodno odbio pa je ravnateljem Ureda proglašen Blaž Jurišić, izvanredni profesor više pedagoške škole u Zagrebu. Ostali suradnici u Uredu bili su Adolf Klaić, Kruno Krstić, Nikola Rončević, Elza Šohaj i Miroslav Šoštarčić dok je dio jezikoslovaca vjerojatno radio na temelju

²² Objavljena je 18. travnja 1941. godine. (Samardžija 2008: 129)

²³ Objavljena je 25. travnja 1941. godine. (Samardžija 2008: 130)

²⁴ Objavljena je 28. travnja 1941. godine. (Samardžija 2008: 133)

²⁵ Usp. *Tisak u NDH* (str. 8).

posebnih ugovora, poput umirovljenog profesora Franje Cipre ili Petra Guberine. (Samardžija 2008: 38) U međuvremenu započele su rasprave o novom hrvatskom pravopisu jer vlasti NDH nisu bile zadovoljne Boranićevim pravopisom. Na sastanku održanom 6. lipnja 1941.²⁶ iznesen je zaključak o nastavku čuvanja tradicionalnog hrvatskog pravopisa čija su načela provedena u umjerenom fonetskom pravopisu.

Prema zaključku sastanka proizašla je *Ministarska naredba o hrvatskom pravopisu*²⁷ Mile Budaka, ministra za bogoštovlje i nastavu. U skladu s načelima koji su izneseni u *Naredbi*, Franjo Cipra, Petar Guberina i Kruno Krstić pristupili su izradi novog, u osnovi fonološki koncipirana, *Hrvatskog pravopisa*. (Samardžija 2008: 43) Činilo se kako su na sastanku jezikoslovci uspjeli pomiriti stajališta jezikoslovne struke i zahtjeve vlasti te bi pravopis vjerojatno bio dovršen na vrijeme da rad na njemu nije prekinula *Zakonska odredba o hrvatskom jeziku, o njegovoj čistoći i o pravopisu*.²⁸ Ovom odredbom kao službeni i književni hrvatski jezik određen je štokavski dijalekt jekavskoga, odnosno ijekavskoga izgovora te se taj jezik mora pisati „po korienskom, a ne po zvučnom pravopisu“ (Oczkova 2010: 296). Pravopis je bio dosljedno morfološki, a u pisanju refleksa *jata* vraćena je ilirska tradicija: *je/ie (=je/ije)*. (Oczkova 2010: 296)

Prema Marku Samardžiji (2008: 46), ova odredba predstavlja ključni dokument ustaške jezične politike jer je bila izravno oslonjena na načela ustaškog pokreta. Da je tome tako, možemo vidjeti u *Članku 1. Zakonske odredbe* koji govori kako „Jezik, što ga govore Hrvati, jest po svom izboru, po poviestnom razvitku, po svojoj razprostranjenosti na hrvatskom narodnom

²⁶ Sastankom je predsjedao Blaž Jurišić, a sudjelovali su svi relevantni jezikoslovci toga vremena: Nikola Andrić, Julije Benešić, Dragutin Boranić, Stjepan Bosanac, Franjo Cipra, Franjo Fancev, Petar Guberina, Stjepan Ivšić, Ljudevit Jonke, Blaž Jurišić, Kruno Krstić, fra Stanko Petrov, Milan Ratković i Dragutin Šafar. (Samardžija 2008: 40 – 41)

²⁷ Objavljena je 23. lipnja 1941. godine. (Samardžija 2008: 41)

²⁸ Objavljena je 14. kolovoza 1941. godine, a potpisao ju je Ante Pavelić. (Samardžija 2008: 45)

području, po načinu izgovora, po slovničkim pravilima i po značenju pojedinih riječi izvorni i osebujni jezik hrvatskoga naroda, te nije istovjetan ni s jednim drugim jezikom, niti je narječje bilo kojega drugog jezika, ili s bilo kojim drugim narodom zajedničkog jezika. Zato se zove hrvatski jezik“ (Samardžija 2008: 47). Nadalje, *Zakonskom odredbom* je, između ostalog, propisano obavezno korištenje korijenskog pravopisa. Kako govornici hrvatskoga jezika nisu bili vični takvome pisanju niti je bilo priručnika, u pisanoj su komunikaciji govornici koristili jezični osjećaj, što je rezultiralo brojnim pogreškama pa su se u tiskovinama mogli pronaći primjeri poput *pjestnik, jastbina, pistmen, uništen* ili *oštećen*. (Samardžija 2008: 47) Slično se dogodilo i pri provođenju *Članka 4. Zakonske odredbe* koji glasi: „Hrvatski službeni i književni jezik jest štokavsko narječje jekavskoga odnosno iekavskoga govora. Gdje je u ikavskom govoru kratko i ima se pisati i izgovarati je, a gdje je u ikavskom govoru dugo i ima se izgovarati i pisati ie“ (Samardžija 2008: 47). Mnogi su, ne znajući za dvije različite vrste skupine *ije* (gdje je jedna od *ě*, a druga drugog postanka) pogrešno pisali *piem, razumiem, pukovnie* ili *zmie*. Kako bi se razjasnile takve nedoumice, uslijedila je nova *Zakonska odredba* kojom je propisano osnivanje povjerenstva, a kojemu je zadaća „izraditi i predložiti ministarstvu nastave pravila za korienski pravopis“ (Samardžija 2008: 47-48).

Povjerenstvo za korijenski pravopis imenovano je još 30. rujna, a njegovi članovi bili su Blaž Jurišić, Marijan Stojković, Ljudevit Jonke, Nikola Rončević, Franjo Cipra, Kruno Krstić i Josip Mišić. (Samardžija 2008: 48) Tijekom nepuna dva mjeseca²⁹ održano je dvanaest sjednica. Već su se na prvoj sjednici pokazale razlike u razmišljanju između članova povjerenstva i vlasti, koju nije bilo briga za stručne argumente i znanje. (Samardžija 2008: 49) Konačno je nakon niza sastanaka postignut kompromis te je Ministarstvu nastave upućeno niz fonetskih pravopisnih rješenja s ograničenim brojem pravila svojstvenih korijenskom pravopisanju. Međutim, takvim se kompromisom vlast ipak nije

²⁹ Od 16. listopada do 13. prosinca 1941. godine. (Samardžija 2008: 49)

zadovoljila jer je uskoro izdana *Provedbena naredba k Zakonskoj odredbi o hrvatskom jeziku, o njegovoj čistoći i o pravopisu od 14. kolovoza 1941. godine*.³⁰ Većina članaka u *Provedbenoj naredbi* sadrži pravopisna pravila korijenskog pravopisa, o pisanju refleksa jata, o neprovođenju (i iznimnom provođenju) glasovnih promjena na granicama leksema te o pisanju tuđih riječi. Na osnovi *Provedbene naredbe* ponovo je Hrvatskom državnom uredu za jezik povjerena izrada pravopisnog priručnika te je novi pravopisni priručnik *Koriensko pisanje*,³¹ uz suradnju članova HDUJ-a, sastavio Adolf Klaić. Konačno je posljednjim člankom *Provedbene naredbe* zabranjena „upotreba bilo kakvog drugog pravopisa, protivnog slovu i duhu (ove) provedbene naredbe“ (Samardžija 2008: 55).

³⁰ Objavljena je 27. lipnja 1942. godine, s potpisom Stjepana Ratkovića, novog ministra nastave. (Samardžija 2008: 55)

³¹ O priručniku će više riječi biti u posebnome poglavlju *Koriensko pisanje A. B. Klaića* (str. 22-26).

3.2. Jezični purizam

Ranije je naznačeno kako je bitna odrednica ustaške jezične politike bio jezični purizam. Naime, razdoblje NDH nesumnjivo je bilo vrijeme restauracije hrvatskoga jezika i čišćenje od srbizama, a prema nekim autorima državnu jezičnu politiku odlikuje krajnji nacionalistički purizam. (Oczkova 2010: 296) Upravo je zbog toga u ovome radu posvećeno posebno poglavlje o tom jezičnom fenomenu.

Oko definicije purizma spore se mnogi autori, pa je tako prema Radoslavu Katičiću jezični purizam dio jezične kulture, tj. „briga oko njegove čistoće, pomnju pri govorenju i pisanju“ (Katičić 1992: 55-57). Krešimir Mićanović (2006: 26) također smatra jezični purizam kao dio jezične kulture i univerzalnu značajku standardnih jezika. Slično smatra i Dalibor Brozović prema kojemu se „svaki standardni jezik izgrađuje u procesima koji su idejno i psihički opterećeni shvaćanjima i postupcima što bi se mogli nazvati purizmom“ (Brozović 1970: 49). Pritom purizam definira kao „predodžbu o poželjnom i nepoželjnom, agresivna nekritičnost težnjama da se ostvari ideal jezika i nepoštivanje stilističkih i funkcionalnih kriterija u vrednovanju pojedinih elemenata supstancije“ (Brozović 1970: 49). Samardžija purizam definira kao dio standardnosti jezika, kao „poznavanje i poštivanje norma standardnog jezika, razvijanje osjetljivosti za pravilno i za stilsku vrijednost jezičnih sredstava“ (Samardžija 1993: 49). Prema Georgeu Thomasu (1991: 12), purizam je nastojanje da se jezik oslobodi svih nepoželjnih elemenata, bez obzira na njihov izvor (bilo vanjski ili unutarnji), a time predstavlja vid kodifikacije, kultiviranja i planiranja standardnih jezika.

Sa sociolingvističke strane, purizam se često smatra popratnim fenomenom nacionalizma ili kao posljedica nacionalističkih shvaćanja. Takvo stajalište zauzima Snježana Kordić (2010: 10-11), koja smatra da je jezik u totalitarnim sredinama purističkiji nego u demokratskim i kako puristički

stavovi znaju biti otvoreno rasistički i ksenofobični. Marija Turk (1996: 65) navodi kako se purizam većeg intenziteta javlja pretežito kao odgovor na nepovoljne vanjske elemente uvjetovane povijesnim, kulturnim, civilizacijskim i posebice političkim elementima. S takvom tvrdnjom slaže se i Krešimir Mićanović te navodi da se „jezik prepoznaje kao dio nacionalnog identiteta, a time se purizam prepoznaje kao ona aktivnost koja ga štiti, i jezik i identitet“ (Mićanović 2006: 43). Prema tome, purizam nikako ne smijemo sagledavati izvan društveno-kulturnog konteksta u kojem se pojavljuje. (Mićanović 2006: 45)

Purizam može biti leksički, fonološki, morfološki, sintaktički i leksičko-semantički. Najrasprostranjeniji je oblik purizma onaj na leksičko-semantičkoj razini. Cilj takvog purizma nije usmjeren samo izvanjske elemente poput posuđenica ili prevedenica, nego i na elemente koji su unutar nekog jezika poput dijalektizama, novotvorenica ili profesionalizama. Rjeđi je oblik semantičkog purizma kojemu je cilj da riječi, pod stranim utjecajem, mijenjaju svoje davno utvrđeno značenje. (Thomas 1991: 65) S obzirom na učestalost leksičkog purizma George Thomas analizira posuđenice, prevedenice, internacionalizme, novotvorenice i dijalektizme, kao elemente koji su najpodložniji uklanjanju iz jezika. (Thomas 1991: 68) Također, iznosi i svoju tipologiju purizma temeljenu na ciljevima purizma i elementima koji se uklanjaju ili prihvaćaju.

Arhaični purizam podrazumijeva pretjerano konzervativan stav prema inovacijama, a prevladava naklonost prema povijesnim književnim modelima i pokušajem oživljavanja jezičnog materijala zlatnog doba nekoga jezika. (Thomas 1991: 76-77)

Etnografski purizam idealizira jezik ruralnih područja jer bi ruralne sredine, kao tradicionalne i manje podložne vanjskim utjecajima, trebale bolje čuvati izvorni jezik. (Thomas 1991: 77)

Elitistički purizam karakterizira negativan stav prema nestandardnim i regionalnim jezičnim elementima. (Thomas 1991: 78)

Reformistički purizam uglavnom je zastupljen u jezičnoj obnovi 19. stoljeća, ali i u novije doba pri uspostavljanju standardnih jezika. Uključuje proučavanje elemenata iz prošlih razdoblja pismenosti te prilagođavanja komunikaciji suvremenih potreba. (Thomas 1991: 79)

Zaigrani purizam razlikuje se od svih navedenih vrsta purizma jer njegov cilj nije usavršavanje jezika, nego književna ili estetska igra te je isključivo rezultat individualne aktivosti s ciljem šokiranja ili zabavljanja recipijenta. (Thomas 1991: 80)

Ksenofobni purizam odbija sve strane elemente prisutne u jeziku, tj. „podrazumijeva iskorjenjivanje ili zamjenu stranih elemenata, bilo određenog ili neodređenog“ (Thomas 1991: 80).

Antipurizam se javlja kao reakcija na pozitivne ili negativne purističke intervencije te se temelji na racionalnoj kritici purizma. (Thomas 1991:81)

Kako bismo razumijeli purizam koji se javlja u razdoblju NDH, valja spomenuti neka puristička nastojanja u prethodnome sociolingvističkom razdoblju. Naime, prema učenju hrvatskih vukovaca, kriterij za uspostavu standardnoga jezika je čisti narodni govor, odnosno novoštokavski (i)jekavski dijalekt, koji je u svojim djelima zabilježio Vuk Karadžić. Vukovci su tada iz jezika počeli uklanjati posuđenice, ali i dijalektizme. (Samardžija 1997: 168) Njihova jezična koncepcija podrazumijevala je da su razlike između hrvatskoga i srpskoga jezika neznatne. Ulaskom hrvatskih područja u sastav Države, Kraljevstva i konačno Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, položaj i jezične koncepcije hrvatskih vukovaca dodatno su učvršćene, a brojne posebnosti hrvatskoga jezika, posebice hrvatsko pravno i vojno nazivlje, istisnuti su iz službene uporabe. (Samardžija 1993: 11)

Međutim, ubrzo na nepovoljan i neravnopravan položaj hrvatskoga

jezika počinju upozoravati Vatroslav Rožić u svojem članku *Na odbranu hrvatskoga jezika!* i Nikola Andrić, koji je objavio niz članaka u rubrici *Beograd nam kviri jezik*.³² (Samardžija 1993: 12) Nakon *Pravopisnog uputstva za sve osnovne, srednje i stručne škole Kraljevine SHS*, atentata na hrvatske zastupnike i uvođenja diktature, status hrvatskoga jezika dodatno se pogoršao. U tome je razdoblju najplodniji purist bio Jozo Dujmušić, autor bilježaka pod nazivom *Antibarbarus hrvatskoga jezika*.³³ U tim je bilješkama popisao dvjestotinjak rusizama, bugarizama i srpskih leksičkih, leksičko-semantičkih, tvorbenih i pravopisnih značajka. (Samardžija 2012: 273 i 499)

Novo i izrazito kratkotrajno razdoblje počinje osnutkom Banovine Hrvatske.³⁴ Godinu dana nakon osnutka Kruno Krstić i Petar Guberina spajaju svoje članke te na temelju njih objavljuju zajedničku knjigu *Razlike između hrvatskoga i srpskoga književnog jezika*. Unatoč nekim pretjerivanjima i nesigurnostima koje se javljaju u knjizi, njome su ipak bitno doprinijeli afirmaciji i legitimiranju te sociolingvističke teme. (Samardžija 2008: 26)

³² Rubrika je izlazila u dnevniku *Obzor* 1923. godine, a Andrić je u njoj pisao popis nepotrebnih i nepravilnih *beogradizama*. (Samardžija 1993: 12)

³³ Bilješke su objavljivane od travnja 1932. godine do listopada 1935. godine. (Samardžija 2012: 273)

³⁴ Banovina Hrvatska osnovana je u kolovozu 1939. godine. (Goldstein 2008: 363)

4. Novine *Hrvatsko Jedinstvo*

Tjednik *Hrvatsko Jedinstvo* počeo je izlaziti 1937. godine u Varaždinu, a izlazio je do 17. ožujka 1945. Nakon proglašenja NDH tjednik mijenja podnaslov u *Glasilo Velike župe Zagorje*, a njegovim vlasnikom i izdavačem postaje Državni izvještajni i promičbeni ured.³⁵

Istraživanjem je obuhvaćeno 28 brojeva, počevši od 10. svibnja 1941. godine pa do spomenutog, 17. ožujka 1945. Iz sadržaja novina može se primijetiti kako su one od osnutka NDH postale režimske novine i bile pod jakim cenzurom.³⁶ Ipak, dade se iščitati kako cenzura i kontrola u pitanju jezika nije bila toliko jaka. Tome svjedoči činjenica da se novine korijenskim pravopisom počinju služiti tek od 28. kolovoza 1941. godine. Prisjetimo se, 14. kolovoza 1941. donesena je *Zakonska odredba o hrvatskom jeziku, o njegovoj čistoći i o pravopisu*, međutim i prije te odredbe postojali su propisi za upotrebu korijenskoga pravopisa. Nadalje, tijekom istraživanja primjećeni su brojni „nepodobni“ leksemi koji se protežu sve do 1945. godine stoga će u nastavku rada pažnja biti posvećena tuđicama, prije svega srbizmima i internacionalizmima, ali i dijalektizmima. O labavosti kontrole jezika ovih novina svjedoče i oglasi jer primjerice *Tekstilna industrija Varaždin* u nijednome oglasu neće postati „Tekstilni veleobrt“, kako bi zapravo trebalo biti da se ispoštovala *Zakonska odredba o usklađenju tvrdki, odnosno imena poduzeća, društava, zavoda i ustanova s propisima o hrvatskom jeziku, o njegovoj čistoći i o pravopisu*.³⁷ Također, valja napomenuti kako u ovome tjedniku, iako se bave i pitanjem kulture, nije objavljen nijedan jezični savjet.³⁸

³⁵ (<http://library.foi.hr/lib/knjiga.php?C=32&G=32> zadnje posjećeno 3.9.2019.)

³⁶ U poglavlju *Tisak u NDH* (str.8-10) naznačeno je kako su u totalitarnim režimima (a ustaški je režim to svakako bio) tisak i mediji bili sredstvo za kontrolu javnog mnijenja dok je sadržaj bio prilagođen potrebama režima. Također, vršila se snažna kontrola i cenzura tiskovina.

³⁷ Zakonska odredba objavljena je 27. srpnja 1944. godine te je njome propisano da se imena svih poduzeća, zavoda, ustanova i tvrtki imaju u potpunosti uskladiti sa *Zakonskom odredbom o čistoći...* i to na području

4.1. Koriensko pisanje A.B. Klaića

Prije pronađenih primjera korijenskoga pravopisa u novinama, potrebno je objasniti koja su pravila i iznimke za korištenje istoga. Prethodno je nekoliko puta spomenuta *Zakonska odredba o hrvatskom jeziku, o njegovoj čistoći i o pravopisu* kojom je zabranjen bilo koji drugi pravopis, osim korijenskoga. Prva pravila takvoga pravopisa objavljena su u *Provedbenoj naredbi k zakonskoj odredbi o hrvatskom jeziku....* od 27. lipnja 1942. godine da bi nekoliko mjeseci kasnije, u kolovozu 1942., Adolf Bratoljub Klaić uz suradnju članova HDUJ-a objavio neveliku knjižicu, zapravo pravopisni priručnik, *Koriensko pisanje*.

Knjižicu čine dva dijela, zakonodavni i pravopisni koji počinju nakon *Predgovora*, u kojemu se autor osvrće na Tomu Maretića i fonološki (izgovorni) pravopis i Ljudevita Gaja i *korienski* pravopis. U zakonodavnome dijelu donose se najvažnije zakonske odredbe koje su objavljene do tada dok pravopisni dio čini nekoliko poglavlja: *Dvoglas ie – je*, *Koriensko načelo u pravopisu*, *Pregled suglasničkih skupova u korienskom pisanju*, *O pisanju tuđih riječi*, *Razstavljanje rieči na slogove*, *Pravopisni rječnik*.

U poglavlju *Dvoglas ie – je* pravilo je da se u dugim slogovima prema jatu piše *ie*, a u kratkim slogovima *je*.³⁹ Gdje je dugo ikavsko *i* također se treba pisati *ie*. (Klaić, 1942: 25.) Iznimke su u:

- a) genitivu množine imenica, koje u nominativu jednine imaju kratko *je*;
- b) u padežima imenica kad je *je* između dva suglasnika, od kojih je prvi *l*, *lj*, *n*, *r*, *v*;

Zagreba u roku od 30 dana, a u ostatku NDH u roku od 60 dana (osim gdje je proglašeno izvanredno stanje). Nadalje, za nepoštivanje ove odredbe bila je određena čak i novčana kazna ili kazna zatvora, a za provedbu naredbe bio je zadužen ministar unutarnjih poslova, ministar pravosuđa, bogoštovlja i ministar obrta, veleobrta i trgovine. (Samardžija 2008: 153- 155)

³⁸ Iako je kultura doista širok pojam, u kulturu svakoga društva ulazi i jezik. Tijekom NDH posebna pozornost polagala se na jezik, kultiviranje i populariziranje znanja o jeziku (što je bilo dijelom jezične promidžbe) i to putem jezičnih savjeta koji su objavljivani u novinama.

³⁹ Podsjetimo da se za takvo pisanje *jata* zalagala i zagrebačka filološka škola. (Samardžija 2012: 58)

- c) u glagolskom pridjevu prošlom;
- d) u umanjenicama u kojima suglasnici pod b) dolaze iza *je*;
- e) u nekim imenicama od milja;
- f) u nekim trajnim glagolima poput *namještati, premještati, razmjerati, zamjerati*;
- g) u nekim osamljenim riječima poput *vještac* i *vjernost*. (Klaić 1942: 26 – 27)

Od pravila da jat u kratkim slovima postaje *je* također postoji nekoliko iznimaka:

1. iza *r je* postaje *e*:

- a) u riječima poput *breza, mreža, sreća*;
- b) u prefiksima *pre-* i *pred-*;
- c) u mijenjanju riječi i izvedenicama od riječi poput *brijeg, brijest, crijevo, drijem, drijen, prijek, trijebiti, vrijeme, ždrijebe, crijep, grijeh, riječ, riješiti, strijela, vrijedan*;⁴⁰

2. *i* umjesto *je* dobivamo:

- a) ispred *j*;
- b) ispred *o* koje je postalo od *l*. (Klaić 1942: 28-29)

U *Korienskom načelu u pravopisu* govori se pretežito o provođenju, odnosno neprovođenju glasovnih promjena pa se tako suglasnički skupovi ne izjednačuju po zvučnosti:

1. u oblicima imenica s nepostojanim *a*:

- a) s nastavkom *c, k, t* (*vrabca, redka, hrpta*);

2. u oblicima pridjeva s nepostojanim *a* s nastavkom *k* (*sladak, uzak, težki*)

3. u tvorbi riječi:

- a) ispred imenskih nastavaka *-ba, -benica, -benik, -bina, -ce, -čanik, -čanin, -če(čad), -čica, -čić, -ka, -kinja, -ko, -ština, -tina, -tvo*;
- b) ispred pridjevskih nastavaka *-čan, -čiji, -ki*;
- c) ispred glagolskih nastavaka *-čati, -kati, -sti, -ti*;

⁴⁰ Napomena: u *Korienskom pisanju* ove riječi pisane su korijenkim pravopisom: *brieg, briest, vrijeme...*

d) ispred priložnih nastavaka *-ce, -ke*

4. u složenicama:

a) s prefiksima *bez-, iz-, nad-, nuz-, ob-, od-, pod-, pred-, raz-, uz-*;

b) *petdeset, šestdeset, devetdeset, kadkad*. (Klaić 1942: 31-32)

Nadalje, suglasnici se izjednačuju po mjestu tvorbe, ali uz iznimke:

1. promjena *s* i *z* u *š* i *ž* ispred *č, ć, , lj, nj š, ž* ostala je sačuvana, osim u slučajevima kada posrijedi i izjednačavanje po zvučnosti i ispadanje suglasnika u tvorbi riječi s nastavkom *-čić* i prefiksima *bez-, iz-, raz-, uz-*;

2. promjena *č* u *š* ispred *t* i *c* ostala je sačuvana osim u slučajevima kada se *č* nađe ispred *t* (u nastavku *-tvo*);

3. promjena *n* u *m* ispred *b* i *p* sasvim je napuštena.

Zatim slijede pravila kada se ne dopušta ispadanje suglasnika. Naime, u suglasničkoj skupini *dd* može ispasti jedno *d* ako ono nema osobitog govornog značenja, međutim isto nije dozvoljeno kada se radi o suglasničkoj skupini *zz*. Ispadanje suglasnika *d* i *t* ispred *c, č, ć, š* najstrože je kontrolirano tako da ovi suglasnici ne smiju ispasti u brojnim iznimkama:

1. u oblicima imenica na *-ka* i s nepostojanim *a* (ako slijedi nastavak *c,k*);

2. u tvorbi riječi:

a) ispred imenskih nastavaka *-ca, -ce, -čalo, -čanin, -če, -čica, -čić, -čina, -čija, -štija, -ština*;

b) ispred glagolskog nastavka *-čati*;

c) ispred priložnog nastavka *-ce*;

3. u složenicama s prefiksima *nad-, od-, pod-, pred-*

4. u suglasničkim skupinama *stk, stlj, stm, stn, štn, zdn ždnj, stb, zdk, ždk* i to ispred nastavaka *-ba, -bina, -ka, -kinja, -nik, -nica, -nat, -noća, -stvo*. (Klaić 1942: 35-36)

Poglavlje *O pisanju tuđih riječi* donosi pravila koja se tiču izjednačavanja po zvučnosti u pisanju tuđih riječi i pisanju glasa *j*, kada se ono nalazi između *i-* i *i-e*. Izjednačavanje po zvučnosti ne vrši se ispred prefikasa *ab-, ob-, sub-*.

Između *i-a* glas *j* ne piše se u ovim slučajevima:

- a) u riječima složenim s prefiksom *dia-*;
- b) u složenicama poput *matriarhat, patriarh, triangulacija*;
- c) u vlastitim imenima poput *Dioklecian, Ariadna, Diana...*;
- d) u riječima s nastavkom *-abilan, -acija, -ada, -ak, -al, -an, -ar, -as, -at, -azam*;

Sljedeće pravilo odnosi se na ne pisanje glasa *j*, kada se nalazi između *i-e* i to u ovim slučajevima:

- a) u složenicama poput *arhiepiskop, dieceza, diegeza, poliedar*;
- b) u vlastitim imenima poput *Daniel, Ariel, Gabriel*;
- c) u riječima s nastavcima *-el, -ena, -er, -eta*;
- d) u nekim riječima poput *hierarhija, hieratski, rekviem, siesta*. (Klaić 1942: 56-59)

4.1.1. Pravopis u novinama *Hrvatsko Jedinstvo*

Nakon opisanih pravila iz *Korienskog pisanja*, slijedi njihov opis te oprinjerenja iz *Hrvatskog Jedinstva*.

Prvo pravilo korienskoga pravopisa nalaže da se u dugim slogovima prema *jatu* ili gdje je dugo ikavsko *i* piše dvoglas *ie*. Za to pravilo pronađeni su brojni primjeri, ali i poneke iznimke od pravila. Također, potrebno je napomenuti nesustavnost u pisanju dvoglasa *ie* u 1941. i 1942. godini. Izdvojimo i da su se nesustavnosti mogle pronaći na istoj stranici. Primjerice, u broju 233. od 2. srpnja 1942. godine na istoj stranici nalazi se *riječima* i *riječima*, *obaviest* i *obavijesti*, a u gotovo svim brojevima postoje dvojni zapisi *niesu* i *nijesu*.

Slijedi popis riječi u kojima prepoznajemo spomenuto prvo pravilo: *zvezda, cviećem, vrieme, cieli, vriedni, uslied, cienimo, podnieti, sviatlo, dvie, sliediti, spriečila, ciena, namienjena, viećnik, razumievanja, rietku, riešene, dielove, zamienila, vienac, poviest, mlieko, diete, cienjen, upotriebiti, podielila, pogriešio, riečno, vriednosti, miena, gniezdo, stiezima, ogrieši, grieh, zaplienjen, otciepljeni, neprocienjivo, priedlog, samopriegor, viesti, propovied, napriestolje, piesak, pobolievaju, priedloge, mienjaju, prelietanja, , plien, oblieću, prijevoznih, prietnja, niemo, nanieli, siečnja, razliežu, lievanje, snabdievaju, tiesnim, liečnika, primietile, riedkih, tiekom, kolievkom, izniela, ogriev, dozrieva, zamrieti, sliepoga, prieki, sieno, Sviećnicu, stiene, klišta, brieg, sviatlopisi, udieli, pridonieti, ozliedēnici, uvriedēn, vriedāti, ulieva, uciepljene, biesnih, zacielo, korienu, obiesti, striele, umrieše, primietio, zauviek, ždriebca, bieda, poduprieti, dogorieva, ciepljenih, liesa, namienjen, predmievati, biegi, ocieni, bies, smiešiš, trieznom, odniela, prenielo, zaniekati, plien, sriedu, uciepiti, liesovima*. Pravilo se provodi i u imenima mjesta i nacija:

*Osieka, Sriemu, Varaždinbrieg,*⁴¹*Niemci*, kao i u nekim dijalektalnim riječima poput *popievaka*.

Odstupanje od pravila uočeno je u riječima *criepova, strieliva, strieljačkih, pogreška* koje su prema *Korienskom pisanju* iznimke te bi se trebale pisati s *je*; *crjepova, strjeljiva, strjeljačkih, pogrješka*. (Klaić 1942: 29) Također, o neznanju ili zabuni novinara svjedoče nam i riječi *sviestni, navieščuje, zasiedanje, dviesta* u kojima je posrijedi kratki jat pa bi se one trebale pisati s *je*; *svjestni, navješčuje, zasjedanje, dvjesta*.

Pravilo o neizjednačavanju suglasničkih skupina po zvučnosti u novinama je provedeno sustavno te se mogu pronaći primjeri za gotovo sve opisane slučajeve u kojima se izjednačavanje ne provodi:

1. u oblicima imenica s nepostojanim a s nastavkom *k*: *poredka, napredka*
2. u oblicima pridjeva s nepostojanim a ispred *k*: *teška, sladko, riedko, mrzka, drzka, drzki*
3. u tvorbi riječi:
 - a) ispred imenskih nastavaka;
 - ba**: *svjedočba, glasba, glasbenoj, promičba, sredidba, brojitbom, ženitba, vršidba, plovitba, selitba*
 - kinja**: *robkinja, služkinja*
 - tvo**: *množtvo, društvovno, vještičtva*
 - ka**: *tvrdka, Šlezke*
 - ko**: *Vladko*
 - ština**: *potrebštinama*
 - b) ispred pridjevskih nastavaka;
 - čiji**: *drugčiji*
 - ki**: *francuzki, englezki, pariški, geološki, paleontološki, mužki, bioložkom, strateški, ideoložkoj, vitežkim*
 - c) ispred glagolskih nastavaka;

⁴¹ Postoji nesustavnost u pisanju imena ovoga mjesta jer ponegdje piše sa spojnicom; *Varaždin-brieg*.

-čati: otežčati

-ti: prevezti

4. u složenicama:

a) s prefiksima;

bez- bezsmrtnim, bezsavjestnih, bezkrajno, bezpravlja, bezplatno, bezsmislene

iz- izpjevao, izkazuje, iztičući, izpravama, izpit, izpitnog, izkusnog, izdataka, izpupčenja, iztovar, neizpunjen, izpoljuje, izkaznica, izkoriste, izpunjala, izpalio, iztakao, izkrcavanjem, izcrpljen, izčisti, izkonsku, izsječak, izključivo, iztjerani, izkazane, izseljenicima, iztrunu, izcrpe, izkorišćuje, iztrebljenju, iztrgli, izcrpljena, izkrenost, izprva, izhod, iztaknuvši, izživljavala, izčekuje, izpriča, izpekao, izsušenoj, izpijali, izzviždalo

nad- nadpisi

nuz- nuzprostorijama

ob- obći, občina, občinstva, obstanak, uobće, obseg, održavanje, obširnije, obskrbiti, neobhodno, obtužujući, obstojao, obkolile, izobćuje

od- odpor, odkup, odputovalo, odkupljuje, odtisnuo, odkazao, odpuštaju, odkrio, odtjerali, odkaz, odglasavši, odsudnoj, odsjeku, odputi

pod- upodpunjavale, podnarednik, podpuna, podhvatima, podpuno, nepodpisani, razpodjelba, podkrovlje

raz- razpravljati, raztjerati, razkomadati, raztati, razpravama, razčistila, razštrkanih, raztepenog, razsvjeta, razplodne, razpačavanjem, raztočiti, razkralj, razpršen, razkužitelji, razpoloženja, raztruje, razčlanjenje, raztočiše, razkrinkala, raztužena, razkrstio, razpolaganju

uz- uzpio, uzkotračna, uzkliknuo, uztrajno, uzprkos, uzčuvanje, uzkolebati, uzpostavu, uztvrdila

b) nekim izoliranim slučajevima: *petdeset, prežiže, razpe, mirnodobskim, sborovanje, sbor, sbir, sbivaju, Uzkrš, uzkršni.*

Sljedeća glasovna promjena je izjednačavanje po mjestu tvorbe, koja se većinom provodi, ali uz nekoliko iznimaka te su za njih pronađeni sljedeći primjeri:

1. promjena *s* i *z* u *š* i *ž* ispred *č*, *ć*, *lj*, *nj* *š*, *ž* ostala je sačuvana, osim u slučajevima kada je posrijedi i izjednačavanje po zvučnosti i ispadanje suglasnika u tvorbi riječi s nastavkom *-čić* i prefiksima *bez-*, *iz-*, *raz-*, *uz-*: *izčisti*, *izčekuje*, *uzčuvanje*, *razčlanjenje*, *razčistila*, *razštrkanih*
2. promjena *č* u *š* ispred *t* i *c* ostala je sačuvana osim u slučajevima kada se *č* nađe ispred *t* (u nastavku *-tvo*): *seljačtvo*, *junačtvo*, *radništvo*, *zajedništvo*, *predstavničtvu*, *namjesništvo*, *zločinačtvu*, *mračnjačtva*, *četničtvu*, *tajništvo*
3. promjena *n* u *m* ispred *b* i *p* sasvim je napuštena: *prehranbenih*, *obranbena*, *stanbena*, *konfor*, *nastanba*, *činbenici*

Prema Klaićevim pravilima o ispadanju suglasnika, glas *z* ne smije ispasti ispred prefikasa *bez-*, *iz-*, *nuz-*, što je i potvrđeno pronađenim primjerima *izzviždalo*, *nuzzgrada*. O ispadanju suglasnika *d* i *t* ispred *c*, *č*, *ć*, *š* u *Korienskom pisanju* navedene su brojne iznimke u kojima ovi suglasnici ne smiju ispasti. Pronađeni primjeri potvrđuju samo neke iznimke; u oblicima imenica s nastavkom *-ka* i nepostojanim *a* (ako slijedi nastavak *c*, *k*): *desetci*, *gubitci*; u tvorbi riječi ispred imenskih nastavaka *-ca* i *-čanin*: *srdca*, *Mletčanin*; u suglasničkoj skupini *stn* ispred nastavaka *-nik* i *-noća*: *dužnostnik*, *bolestnik*, *vlastnik*, *mastnoća*, *izvrstnoća*.⁴²

U pisanju tuđih riječi izjednačavanje po zvučnosti ne vrši se ispred *ab-*, *ob-*, *sub-* te je to potvrđeno primjerima *absurdan*, *obscen*, *subtilan*. Nadalje, prema Klaićevu pravilu u pisanju tuđih riječi između *i-a/ i-e* ne piše se slovo *j* što vidimo na sljedećim primjerima: *material*, *niansiranje*, *imperializam*,

⁴² S današnjeg stajališta u ovim primjerima ne bismo mogli govoriti o suglasničkoj skupini *-stn*, već o *st-n*. Međutim, u *Korienskom pisanju* (Klaić 1942: 35-36) navedeni su slični pa i poneki isti primjeri stoga je analogijom zaključeno kako navedeni primjeri iz novina potvrđuju Klaićevu iznimku o neispadanju suglasnika *t* u suglasničkoj skupini *stn*.

aziatski, socializam, diagnoza, specialiteti, socialna, materialističkih, miniatura, miliardama, genialni, kolonialnog, premiera, atelier, reliefni.

Uočene iznimke od pravila u provođenju i neprovođenju jednačenja po zvučnosti i jednačenja po mjestu tvorbe su u sljedećim riječima: *rietko, brojdbeno, vršidbu, siromačstvo, društvo, razpikuće, uzpomena, uščuvan, uszbijati, svetčanom, središnjica, godišnji*. Naime, u primjerima *rietko, brojdbeno, društvo, uščuvan, uszbijati* provedeno je jednačenje po zvučnosti, iako se prema opisanom pravilu u ovim slučajevima ne provodi. Nadalje, u *siromačstvu* nije po pravilu suglasnički skup *čt*. Prema pravilu glasila bi *siromaštvo* jer dolazi od riječi *siromah*, kojoj je u osnovi slovo *h*. (Klaić 1942: 40) Riječ *uzpomena* jedna je od iznimaka u kojima se provodi izjednačavanje po zvučnosti te bi ta riječ u skladu s pravilom glasila *uspomena*. (Klaić 1942:52) Primjer riječi *razpikuće* navodi se kao jedina iznimka u kojoj se ne piše suglasnički skup *zs* pa bi glasila *raspikuće*. (Klaić 1942:53) Primjeri *svetčanom, središnjica i godišnji* iznimke su u kojima se provodi ispadanje suglasnika *t* te bi ti primjeri u skladu s pravilom glasili *svečanom, središnjica, godišnji*. (Klaić 1942: 48-50) Također, primjećeno je neznanje ili zabuna novinara u pisanju riječi *promičba* i njezinih izvedenica; *promidba, promićbenom*, kao i u primjeru *nadzorničtvo*.

4.2. Leksik

U prethodnome poglavlju prikazana je promjena pravopisne koncepcije koja je karakterizirala jezičnopolitičku praksu tijekom razdoblja NDH. Međutim, obilježje takve prakse bio je i već spomenuti jezični purizam, a upravo je taj fenomen motivirao i brojne promjene u leksiku.

Leksik je najotvorenija jezična jedinica i kao takva može pratiti promjene u komunikaciji određene jezične zajednice. Budući da je hrvatski jezik prije osnutka NDH bio većinom u ulozi jezika primatelja u međujezičnim dodirima,⁴³ razvio se suzdržan, pa i odbojan stav prema posuđenicama. (Samardžija 2008: 74) Taj je stav tijekom NDH krenuo u još oštrijem smjeru, a u čišćenju leksika nije se vodilo računa o važnim stvarima poput:

- a) slušanja i uvažavanja mišljenja jezikoslovne struke;
- b) pravilnog vrednovanja već postojećeg rješenja;
- c) važnosti stečenih jezičnih navika;
- d) nuđenja novih rješenja koja nisu bila jezikoslovno besprijeekorna. (Samardžija 2008: 75)

Leksičke promjene su tijekom NDH većinom nastajale oživljavanjem leksema iz pasivnoga leksika (oživljenice), tvorbom novih riječi (novotvorenice), proširivanjem značenja postojećih leksema (novoznačnice) i prevođenjem inojezičnih leksičkih predložaka (prevedenice) (Samardžija 2008: 75 -76), stoga će u nastavku uslijediti popis i opis oživljenica i novotvorenica pronađenih u *Hrvatskom Jedinstvu*, ali i dijalektalnih leksema i onih koji su bili nepodobni – tuđica.

⁴³ Jezični se dodiri moraju proučavati unutar šireg povijesnog i kulturološkog konteksta, a kako su pojedina hrvatska područja tijekom povijesti pripadala Mletačkoj Republici, Habsburškoj Monarhiji i Osmanskom Carstvu, jezični dodiri između hrvatskog jezika i talijanskog, njemačkog, mađarskog i turskog bili su dugotrajni i intenzivni. (Turk 2013: 136)

4.2.1. Oživljenice

Oživljavanje leksema iz pasivnoga leksika bio je najčešći postupak kojim su puristi tijekom NDH dolazili do novih riječi. Tijekom 19. stoljeća došlo je do sustavnog izgrađivanja hrvatskog znanstvenog nazivlja, prije svega zaslugom pripadnika zagrebačke filološke škole Ivana Mažuranića, Jakova Užarevića, Bogoslava Šuleka i Dragutina Antuna Parčića, koji su u svojim rječnicima prikupili i stvorili vrijedno leksičko blago. Budući da je njihovo nazivlje bilo ignorirano od strane hrvatskih vukovaca, nastala je opsežna i vrijedna leksička riznica. U takvoj riznici postojala su dobra rješenja koja su mogla poslužiti u zamjenjivanju tuđica. (Samardžija 2008: 75-77) Takvi leksemi oživljavani su na dva načina. Prvim načinom oživljen im je izraz i značenje dok im je drugim načinom oživljen izraz, ali je njemu pridruženo novo značenje. (Samardžija 2008: 77)

Pronađene oživljenice kojima je oživljen izraz i značenje su *kuna*, *banica*, *poklisar*, *stališ*, *brzjav*, *pismohrana*, *pisarna*, *propisnik*, *žurne vijesti*, *kotar*, *župa*. Potvrđene oživljenice s istim izrazom, ali promijenjenim sadržajem su: *Poglavnik* (prije poglavar, sada vođa ustaškog pokreta i NDH), *ustaša* (prije revolucionar, sada pripadnik ustaškoga pokreta), *vitez* (prije pripadnik plemićkog staleža, sada visoki politički i vojni čin), *vojskovođa* (prije zapovjednik vojske, sada visoki politički i vojni čin), *kolajna* (prije ogrlica, sada odličje). Posebnu skupinu čine potvrđene oživljenice za vojne nazive i titule: *bojna*, *bojnik*, *rajon*, *satnija*, *satnik*, *vodovi*, *rojevi*, *rojevnik*, *domobran*, *domobranstvo*, *pukovnik*, *dovodnik*, *pričuva*.

4.2.2. Novotvorenice

Novotvorenice ili neologizmi označavaju sposobnost stvaranja novih riječi od elemenata već prisutnih u vlastitom jeziku, neovisno o stranom modelu. Takva sposobnost poželjna je u svakom autonomnom standardnom jeziku. (Thomas 1991: 72)

Novotvorenice se najčešće prokazuju kada se govori o leksiku iz vremena NDH, međutim stvarni broj novotvorenica zaostaje za brojem oživljenica. Usto, brojne tadašnje novotvorenice jezikoslovna struka odmah je proglasila kao nepotrebne i pogrešne pa mnoge nisu ni zaživjele u praksi. (Samardžija 2008: 77) Stav tadašnje jezikoslovne struke jasno je iskazao Adolf Klaić u članku *Nekadašnje i današnje jezične novotvorine*⁴⁴ u kojemu piše kako novine i velik dio javnoga života vrve od novotvorenica (Samardžija 2008: 229) i kako „neupućeni ljudi misle, da se stvaranjem novotvorina bavi Hrvatski državni ured za jezik, pa se i u tom poslu obraćaju njemu. To je mišljenje krivo, jer taj ured nije osnovan sa svrhom, da stvara novi jezik, nego da čuva stari. Nove će se riječi održati samo u toliko, u koliko budu imale dubokog temelja u narodnom govoru i u koliko budu pravi tumač tuđeg izraza. Koliko su one ispravne, pokazat će vrijeme“ (Samardžija 2008:233).

U nastavku slijedi popis novotvorenica potvrđenih u analiziranom korpusu (lijevi stupac) i njihova značenja (desni stupac);

bojadisanje kose – bojanje kose

brzoglas - telegram

brojitba – statistika

dokazala – isprave, dokumenti

glavničar – kapitalist

jedaća soba - blagovaonica

⁴⁴ Članak je objavljen u *Hrvatskome listu*, GOD. XXII. br 264, 23. rujna 1941. Kasnije je objavljen u knjizi Marka Samardžije (2008.), iz koje su i preuzeti citati za potrebe ovoga rada.

krugoval – radio
krugovalničar – radijski voditelj
munjara – elektrana
navjera – kredit
posljedak – rezultat
posebnik – privatnik, osobnik
posebnički – privatni
prirad – privreda
promičba – propaganda
putničar – turist
putničarski vodič – turistički vodič
samokretna vozila – automobil
samovoz – automobil
središnjica – centrala
strojni samokres/ strojosaмокres – automatski pištolj
samokres - pištolj
slikopis – film
slikopisni snimač – kamera
svietloпisi – fotografije
šakanje- boks
šakač – boksač
tvorivo – materijal
uljudba – civilizacija, kultura
udružba – korporacija
vlasuljarske usluge – frizerske usluge
zrakoplovci – piloti

Posebnu skupinu čine novotvorenice s prefiksom *vele-*; *veleobrt* (industrija), *veletrgovina*, *veleofenziva*, *velenapad* (ofenziva), *velebitka*, *veleprostor*, *velegrad*, *velevlasti*, *veleslikopis*, *veleglavničar*, *velekapital*⁴⁵ kao i novotvorenice koje označavaju političku ili vojnu funkciju unutar ustaškog pokreta poput *postrojnik*, *pobočnik*, *tabornik*, *stožernik*, *taborni pobočnik* i *zbirnik*, *grenadir*, *krilnik*, *poglavni pobočnik*, *doglavnik*. U skladu s ustaškom ideologijom, nastale su novotvorenice koje opisuju posebne skupine ljudi pa se u novinama moglo pročitati primjerice *židokapitalist* i *žido–boljševik*.

Nesumnjivo je kako su pojedine novotvorenice izazivale zbunjenost pa i nerazumijevanje pročitanoj jer treba imati na umu kako u ovim novinama nisu bili objavljeni jezični savjeti HDUJ-a ni Zakonske odredbe u kojima bi novotvorenice bile i objašnjene. Posebnu su zbunjenost prosječnog čitatelja mogle izazvati novotvorenice poput *taborni pobočnik*, *taborni zbirnik*, *poglavni pobočnik* i tome slično jer ako su čitatelji i znali da se radi o vojnim i političkim nazivima, vjerojatno nisu znali točnu funkciju i objašnjenje takvih položaja.

⁴⁵ Za ovu skupinu novotvorenica nisu pronađena značenja za sve navedene primjere. Međutim, u suvremenoj literaturi (Barić i sur. 2005: 354) navodi se objašnjenje kako prefiks *vele-* označava nešto velikih razmjera ili nešto na veliko.

4.2.3. Dijalektizmi

Dijalektizmi čine dio jezičnog korpusa oko kojeg puristi nisu suglasni. Dio ih smatra kako se u njima očituje sposobnost jezika da pronalazi rješenja iz vlastitog jezika, bez posezanja za stranim elementima dok drugi negativno gledaju na dijalektizme jer se njima koristi neznatan dio društva te su takvi elementi nedostojni standardnog jezika.⁴⁶ (Thomas 1991: 73).

Jedinstven stav o upotrebi dijalektizama i dijalektalnoj književnosti tijekom NDH nije postojao. (Samardžija 2008: 96) Primjerice, u Hrvatskom narodu objavljen je članak *Novi pravopis i pročišćeni hrvatski jezik*⁴⁷ u kojemu autor piše da „ako za jedan pojam nema pogodnog štokavskog izraza, a ima ga u čakavštini ili kajkavštini, onda treba uzeti kajkavski ili čakavski izraz – radije nego tuđi internacionalni izraz, odnosno nego nezgrapnu kovanicu“ (Samardžija 2008: 309). S druge pak strane, neki su jezikoslovci bili izrijeком protiv te su smatrali kako Hrvati „ne bi smjeli sebi dozvoliti taj luksuz i pisati u više dialekata (osobito lirski pjesnici u zadnje vrijeme forsiraju čakavsko i kajkavsko narječje), ako hoćemo da su djela hrvatskih književnika razumljiva svim Hrvatima“⁴⁸ (Samardžija 2008: 96). Posljednji stav očito je dijelila i tadašnja vlast jer je *Člankom 5. Zakonske odredbe o hrvatskom jeziku, njegovoj čistoći i pravopisu* određeno: „Na književnim djelima napisanim na bilo kojem narječju ili govoru ima se na iztaknutom mjestu vidljivo označiti, da je napisano na odnosnom narječju“ (Samardžija 2008: 93). Takvo razvrstavanje književnosti prema jeziku kojim je pisana podrazumijevalo je i vrijednosni sud, odnosno da je književnost pisana na narječjima manje vrijedna od one pisane na

⁴⁶ Slično su smatrali hrvatski vukovci koji su provodili tzv. štokavski purizam. Naime, zagovarajući samo rješenja potvrđena u novoštokavskim govorima, zabranjivali su uporabu kajkavizma i čakavizma i tek pokojeg štokavizma. (Turk 2013: 117)

⁴⁷ Autor članka potpisan je samo inicijalima O.K. Članak je izašao u broju 468, 5. srpnja 1942. godine, a za potrebe ovoga rada preuzet je iz knjige Marka Samardžije. (2008: 307-311)

⁴⁸ Izjava pripada Aliji Nametaku te je dio njegova članka *Gramofon kao pomoćno sredstvo za učenje jezika* objavljenom u *Hrvatski narod*. GOD VI. br. 945, 29. siječnja 1944. (Samardžija 2008: 97)

standardnome jeziku. U daljnjim zakonskim odredbama više se ne spominje pitanje narječja i dijalektalne književnosti, a možemo pretpostaviti da ni spomenuti *Članak 5.* nije imao većeg odjeka budući da je u *Hrvatskome Jedinstvu* pronađeno nekoliko kajkavskih lirskih pjesama Vladimira Kiseljaka,⁴⁹ pokraj kojih nije naznačeno kojim narječjem su pisane. Također, u broju 16., 22. travnja 1943., objavljene su dvije stranice kajkavske lirske proze spomenutoga autora što svjedoči kako su novine poticale pisanje na kajkavskom narječju.

Osim kajkavske lirike i proze, pronađen je i određen broj dijalektizama te u nastavku slijedi popis kajkavskih dijalektizama (lijevi stupac) sa značenjima na standardnome jeziku (desni stupac);

badava – besplatno

coprije – uroci

daćama – porezima

dalnji - sljedeći

doprinaša – doprinosi

drač – trava

dvojke – blizance

gajbama – sanducima

inštalacije – instalacije

krimeni - zločini

lanjske godine – prošle godine

lahka – laka

ljubeznom – ljubaznom

mlečec – mladi kukuruz

novčarka – novčanik

od vajakada – od nekada

pajcek - svinja

⁴⁹ Lirske pjesme pronađene su u broju 239., 13. kolovoza 1942., broju 9. 5. studenog 1942. i broju 50., 21. listopada 1944.

popievaka – pjesama

pravica – pravde

prodika – propovijed

razglabala – pričala

risarije – bilješke

svagda – uvijek

šalata – zelena salata

štatuti – pravilnici

štipendije – stipendije

užgana – zapaljena

veli – rekao

živina - stoka

4.2.4. Tuđice

Tuđicama se tijekom NDH nazivaju posuđenice, a posuđenice su jedan od elemenata koji se najlakše prepoznaje kao strani utjecaj u jeziku. George Thomas (1991: 68) navodi šest čimbenika koji otežavaju čišćenje jezika od posuđenica:

1. potpuno su integrirane u fonološki i morfološki sustav jezika tako da se njihovo strano porijeklo može otkriti samo etimološkom analizom;
2. dugo su vremena prihvaćene kao dio leksičko-semantičkog sustava;
3. prisutne su u velikom broju jezika;
4. nisu posuđene iz susjednih ili konkurentskih jezika;
5. posuđene su iz jezika koji pripadaju istoj jezičnoj grani
6. ne postoji domaća riječ kao sinonim kojom bi se mogla zamijeniti.

Zamjenjivanje posuđenica bilo je otpočetak jedan od glavnih pravaca purizma u NDH. Međutim, i po pitanju tuđica razilazile su se ustaška vlast i jezikoslovna struka te su jezikoslovci upozoravali na štetu koja može nastati velikim zahtjevima za čišćenjem tuđica. Da je tome tako, svjedoče navodi Adolfa B. Klaića⁵⁰ te Krune Krstića.⁵¹ (Samardžija 2008: 81-83)

Istraživanjem je u novinama pronađen najveći broj tuđica, posebice srbizama na semantičkoj i tvorbenoj razini, što svjedoči o tome kako se jezik ipak nije mogao „pročistiti“ u novinama na razini cijele NDH. U nastavku rada uključeni su i turcizmi, ali i pronađeni internacionalizmi kao i internacionalizmi s „nepodobnim“ tvorbenim nastavcima, koji bi zbog tih nastavaka lako mogli potpasti u srbizme.

⁵⁰ „U čišćenju jezika od tuđica moramo biti osobito oprezni i ne smijemo upadati u pogreške koje bi nam se kasnije mogle i te kako osvetiti.“ Izjava je iz članka *Nekadašnje i današnje jezične novotvorine* objavljenom u *Hrvatski narod*. GOD . III., br. 253, 25. listopada 1941.

⁵¹ „U pokretu, koji nas je zahvatio, moramo održati razboritu mjeru, sačuvati zlatnu sredinu. Potpuna čistunska nemoguća je skrajnost već i zato, što je pojam tuđice nesiguran pojam.“ Izjava je iz članka *Zamjenjivanje tuđica* objavljenom u *Hrvatski narod*. GOD V. Br. 810, 16. kolovoza 1943.

Internacionalizmi: *globama, sport, maestro, ensembmle, repertoire, prvoteamci, muzika, protekcija, netto, guerilski rat, konfor, fundator.*

Internacionalizmi s „nepodobnim“ tvorbenim nastavcima: *instrumenat, kapitalista, koncerat, kolonizaciona, sinhronizacija, manifestaciona, ekspanizione, populaciono, dokumenat, idealista.*

Turcizmi: *burad, bazar, čadore, zulum, bakšiš, čarkar, topdžije, šićardžije, vjeresija, varoši, aveti.* O turcizmima u NDH pisao je Alija Nametak⁵² te je važno napomenuti kako on smatra da su brojni turcizmi, zbog dugotrajnog kulturnog utjecaja, stekli građansko pravo u hrvatskome jeziku te se ne mogu iskorijeniti ili zamijeniti drugima. Primjerice, riječ *vjeresija* (kredit) odavno je prihvaćena u hrvatskome jeziku, a zbog sličnosti s riječju *vjera*, krivo se piše *vjeresija*. Nadalje, autor smatra kako „brojni pisci i pjesnici unose turcizme u svoja djela zbog zvučnosti te time obogaćuju jezik“ (Samardžija 2008: 253). Iz navedenog možemo zaključiti kako su turcizmi bili u povlaštenijem položaju od srbizama.

Srbizmi: *odnošaj, nutarnji, drugarstva, uslova, kazati, decenij, univerzum, naučnica, sedmica, nauka, čas, rukovaoci, preduslov, bivstvovanje, osujetilo, sprat, momenata, gledalaca, saobraćaj, hala, inostranstvo, prospekt, hiljada, dostavilac, aeroplan, hljeba, spasavanje, trafikantica, trafika, proizvodilac, zavojevače, pominjemo, dopis, savremene, lična izprava, zavojevačstvo, upliv, uticaj, saradnika, izvršilac, vanredno, radnja, septembar, krunisanja, patvoreni, apoteka, udes, štampa, podstrek, čedoubistvo, unapređenje.*

Većina je spomenutih srbizama na semantičkoj, stilističkoj i tvorbenoj razini bila temom službenih jezičnih savjeta HDUJ-a.⁵³ U prvim savjetima (1., 3., 7.) objavljuju popise riječi koje se moraju zamijeniti hrvatskim riječima pa bi se prema njihovu savjetu primjeri iz novina *čedoubistvo* imali zamijeniti

⁵² Objavio je članak *Najobičniji turcizmi u hrvatskom jeziku* u Hrvatskom narodu, GOD III. Br. 309, 24. prosinca 1941.

⁵³ Jezični savjeti HDUJ-a preuzeti su iz knjige Marka Samardžije (2008: 459-556).

čedoubojstvo/ čedoumorstvo, podstrek riječju poticaj, nauka riječju znanost, lična riječju osobna, unapređenje riječju promaknuće, zavojevač riječju osvajač, čas riječju sat. Nadalje, u 19. savjetu objašnjeno je kako je riječ *uslov* došla iz ruskoga jezika, ali se kod Srba posve udomaćila pa je Hrvati smatraju srbizmom. Takvu riječ potrebno je zamijeniti riječju *uvjet*. Imenici *radnja* posvećeno je čak pet članaka (30., 96., 162., 254., 258.). Korištenje tog izraza nije dopušteno i riječ je o srbizmu ako znači isto što i hrvatske riječi *trgovina, obrt, posao, poduzeće, tvrtka, pogon, radionica, prodavaonica, poslovnica* i sl. Prema 73. savjetu *pominjemo* je srbizam koji se mora zamijeniti hrvatskim riječima *spominjemo* i *napominjemo*, ovisno o kontekstu. Za hrvatsku riječ učenjak napominju kako se krivo upotrebljava srpski izraz *naučnik* (111.) i da nam uz ovako dobru hrvatsku riječ ne treba prošireni oblik *naučenjak*. U 160. savjetu tema je riječ *saobraćaj*. Naime, za ovu riječ Tomo Maretić navodi kako se najprije javlja kod Šuleka, koji piše *saobraštaj*. Međutim, Šulek njome prevodi njemačku riječ *Verkehr*, a kasnije su tu riječ preuzeli Srbi i redovito je upotrebljavaju gdje Hrvati govore *promet*. Za riječ *vanredan* (225.) objavljeno je podugačko objašnjenje u kojemu se između ostaloga navodi „kao predmetak i priedlog običnije je u srpskom jeziku van, a u hrvatskom izvan.“ Potom objašnjavaju i riječ *krunisanje* (259.), koja je izvedena od glagola *krunisati*, s grčkim nastavkom *-isati*, a koji je u srpskom jeziku uobičajen. Stoga bi ovu riječ trebalo koristiti s hrvatskim nastavkom *-ba* pa je preporuka koristiti i pisati riječ *krunitba*.

Prethodno je već bilo spomenuto kako je purizam u početku NDH bilo usmjeren prije svega na razlike između hrvatstva i srpskoga jezika. Iznimka nisu bili ni službeni jezični savjeti HDUJ-a iako treba napomenuti njihovu umjerenost i visoku razinu stručnosti jer u mnogim savjetima objašnjavaju porijeklo riječi i kontekst upotrebe riječi. Također, pozivaju se na leksikografe i

pisce poput Fausta Vrančića, Ardelia Della Belle, Bogoslava Šuleka, pa čak i na vukovske autore poput Tome Maretića, Ivana Broza i Franju Ivekovića.⁵⁴

⁵⁴ Primjerice, u 19. savjetu tumači se kako je Tomo Maretić predlagao riječ *pogodba* kao zamijenu za rusku riječ *uslov* dok je u Broz-Ivekovićevu *Rječniku hrvatskoga jezika* (1901.) riječ *pogodba* bliža pojmu *ugovor*. U 225. savjetu navodi se kako je Tomo Maretić u *Hrvatskom ili srpskom jezičnom savjetniku* (1924.) predložio *izvanredan*, a ne *vanredan* i da je od starih leksikografa imaju Della Bella i Voltić. U 259. savjetu navodi se kako je riječ *krunitba* potvrđena u svim hrvatskim rječnicima, počevši od rječnika Fausta Vrančića iz 1595. godine.

5. Zaključak

Odmah po osnutku totalitarne NDH pokazalo se kako je ustaška vlast bila odlučna u pokušaju rješavanja hrvatskog jezičnog pitanja. Tome bismo razlog mogli pronaći u dugogodišnjem podređenom položaju hrvatskoga jezika u Kraljevini SHS, ali i u tome što je vlast na taj način željela pokazati sveobuhvatu brigu za hrvatski narod. Stoga je važan dio politike NDH postala jezična politika te je na samom početku ustaške vladavine osnovan Hrvatski državni ured za jezik, koji je trebao konačno urediti hrvatsko jezično pitanje. Međutim, umjereni stavovi jezikoslovaca nisu imali šanse protiv maksimalističkih zahtjeva vlasti, što je rezultiralo uvođenjem obaveznog korištenja korijenskog pravopisa i jezičnim purizmom. Jezični purizam najizraženiji je bio u naglašavanju razlika između srpskog i hrvatskog jezika i uklanjanju nepoželjih riječi, prije svega srbizama. Takvo stanje rezultiralo je promjenama u leksiku u kojemu je porastao broj novotvorenica, iako ne u tolikoj mjeri kao broj oživljenica. Ponekad je inzistiranje na čistom hrvatskom jeziku rezultiralo i nepotrebnim novotvorenicama koje nisu zaživjele u komunikacijskoj praksi, a i sami su jezikoslovci naglašavali apsurdnost prevelikog tvorenja novih riječi. Prema klasifikaciji purizma, purizam u NDH mogli bismo okarakterizirati kao ksenofoban, arhaičan i kao antipurizam. Ksenofobni purizam karakteriziraju maksimalistički zahtjevi ustaške vlasti za uklanjanjem svih stranih elementa iz jezika. Purizam je bio i arhaičan jer se ponekad za rješanjem posezalo iz jezične tradicije. Konkretno, arhaični purizam možemo vidjeti u velikom broju oživljenica koje su pronađene u bogatoj leksičkoj riznici starijih rječnika, posebice iz 19. stoljeća, a da je postojao i antipurizam, svjedoče navodi članova HDUJ-a koju su više puta naglašavali kako njihov zadatak i namjera nije stvaranje novih riječi, nego utvrđivanje stvarnog stanja hrvatskoga jezika. Mogli bismo reći kako su okosnicu i bit ustaške jezične politike činili jezični purizam i jezično zakonodavstvo, a da je

tijekom cijelog tog osebujnog sociolingvističkog razdoblja postojao dualizam u pitanju jezika između zahtjeva ustaške vlasti i mišljenja jezikoslovaca.

Prema sadržaju novina *Hrvatskog Jedinstva* možemo primijetiti kako su one od osnutka NDH postale cenzurirane, režimske novine. U korištenju korijenskog pravopisa primijećene su brojne nesustavnosti pa se tako i na istim stranicama moglo pronaći *riečima/ riječima, obaviest/ obaviest, nisu/nijesu* ili odstupanja od pravila poput primjerice *criepova, strieliva, strieljačkih*. Što se tiče leksika, pronađene su oživljenice koje opisuju različite vojne i političke funkcije poput *vitez, Poglavar, vojskovođa, domobran* i sl. i brojne novotvorenice poput *munjara, posljedak, posebnički, prirad, vlasuljarske usluge, veleglavničar, židokapitalist* i sl. Međutim, u pronađenom je leksičkom korpusu velik broj srbizama na semantičkoj, stilističkoj i tvorbenoj razini poput *hljeba, krunisati, upliv, podstrek, trafika, hiljada, rukovaoci, čas, momenata, dostavilac* i sl., zatim internacionalizama poput *maestro, ensemble, repertoire, prvoteamci, netto* i sl. kao i poveći broj kajkavskih dijalektizama poput *inštalacije, dvojke, mlečec, drač, coprije* i sl.

Naposljetku, s obzirom na to da se u novinama korijenskim pravopisom počinje pisati tek od kolovoza 1941. godine i da se sve do 1945. godine sustavno pišu brojni srbizmi, internacionalizmi i dijalektizmi, dade se zaključiti kako ustaška vlast ipak nije mogla uspješno provoditi svoju jezičnu politiku u cijeloj NDH i jezično kontrolirati sve tiskovine.

6. Popis literature

Sekundarni izvori:

1. Barić, Eugenija i sur. *Hrvatska gramatika*. Školska knjiga. Zagreb 2005.
2. Brozović, Dalibor. *Standardni jezik*. Matica hrvatska. Zagreb 1970.
3. Dukovski, Darko. *Ozrcaljena povijest. Uvod u suvremenu povijest Europe i Europljana*. Leykam international. Filozofski fakultet u Rijeci. Zagreb 2012.
4. Goldstein, Ivo. *Hrvatska povijest*. Novi liber. Zagreb 2008.
5. Huzjan, Vladimir. *Varaždin u zadnjim mjesecima Kraljevine Jugoslavije i prvim Nezavisne Države Hrvatske*. HAZU Varaždin, 23, 2012.
6. Katičić, Radoslav. *Novi jezikoslovni ogledi*. Školska knjiga. Zagreb 1992.
7. Kordić, Snježana. *Jezik i nacionalizam*. Durieux. Zagreb 2010.
8. Labus, Alan. *Tisak NDH o svjetskim ratnim događajima*. Časopis za suvremenu povijest, 36/2, 2004.
9. Labus, Alan. *Politička propaganda i kulturna revolucija u „Nezavisnoj Državi Hrvatskoj“*. Informatologia, 44/3, 2011.
10. Labus, Alan. *Politika i novine u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*. Plejada. Zagreb 2011.
11. Mićanović, Krešimir. *Hrvatski s naglaskom*. Disput. Zagreb 2006.
12. Oczkova, Barbara. *Hrvati i njihov jezik*. Školska knjiga. Zagreb 2010.
13. Ramadanović, Ermina. *Istine i laži, spoznaje i predrasude o jeziku u NDH*. Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 34/1, 2008.
14. Samardžija, Marko. *Hrvatski jezik u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*. Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb 1993.
15. Samardžija, Marko. *Jezični purizam u NDH*. Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb 1993.
16. Samardžija, Marko. *Osnovni pravci hrvatskoga jezičnog purizma*. Sociolinguistica slovaca 3. Bratislava 1997.

17. Samardžija, Marko. *Hrvatski jezik, pravopis i jezična politika u NDH*. Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb 2008.
18. Samardžija, Marko. *Hrvatski jezik i pravopis od ujedinjenja do kraja Banovine Hrvatske (1918. – 1941.)*. Školska knjiga. Zagreb 2012.
19. Škiljan, Dubravko. *Jezična politika*. Naprijed. Zagreb 1988.
20. Turk, Marija. *Jezični purizam*. Fluminensia, 8, Rijeka, 1996.
21. Turk, Marija. *Jezično kalkiranje u teoriji i praksi. Prilog lingvističari jezičnih dodira*. Hrvatska sveučilišna naklada. Filozofski fakultet u Rijeci. Zagreb 2013.
22. Thomas, George. *Linguistic purism*. Longman Inc. New York 1991.

Primarni izvori:

1. Klaić, Bratoljub Adolf. *Koriensko pisanje*. Hrvatski državni ured za jezik. Zagreb 1942.
2. *Hrvatsko Jedinstvo*. GOD IV. Broj 186. 10. svibanj 1941.
3. *Hrvatsko Jedinstvo*. GOD IV. Broj 202. 28. kolovoz 1941.
4. *Hrvatsko Jedinstvo*. GOD V. Broj 233. 2. srpanj 1942.
5. *Hrvatsko Jedinstvo*. GOD V. Broj 235. 16. srpanj 1942.
6. *Hrvatsko Jedinstvo*. GOD V. Broj 239. 13. kolovoz 1942.
7. *Hrvatsko Jedinstvo*. GOD V. Broj 242. 3. rujan 1942.
8. *Hrvatsko Jedinstvo*. GOD I. Broj 8. 29. listopad 1942.
9. *Hrvatsko Jedinstvo*. GOD I. Broj 9. 5. studeni 1942.
10. *Hrvatsko Jedinstvo*. GOD 1. Broj 12. 26. studeni 1942.
11. *Hrvatsko Jedinstvo*. GOD I. Broj 14. 10. prosinac 1942.
12. *Hrvatsko Jedinstvo*. GOD I. Broj 15. 17. prosinac 1942.
13. *Hrvatsko Jedinstvo*. GOD II. Broj 2/3. 21. siječanj 1943.
14. *Hrvatsko Jedinstvo*. GOD II. Broj 6. 11. veljače 1943.
15. *Hrvatsko Jedinstvo*. GOD VI. Broj 2. 27. studeni 1943.
16. *Hrvatsko Jedinstvo*. GOD VI. Broj 6. 25. prosinac 1943.

17. *Hrvatsko Jedinstvo*. GOD VI. Broj 10. 11. ožujak 1943.
18. *Hrvatsko Jedinstvo*. GOD VI. Broj 15. 15. travanj 1943.
19. *Hrvatsko Jedinstvo*. GOD VI. Broj 16. 22. travnja 1943.
20. *Hrvatsko Jedinstvo*. GOD VII. Broj 9. 15. siječanj 1944.
21. *Hrvatsko Jedinstvo*. GOD VII. Broj 13. 12. veljače 1944.
22. *Hrvatsko Jedinstvo*. GOD VII. Broj 18. 11. ožujak 1944.
23. *Hrvatsko Jedinstvo*. GOD VII. Broj 23. 15. travnja 1944.
24. *Hrvatsko Jedinstvo*. GOD VII. Broj 28. 20. svibanj 1944.
25. *Hrvatsko Jedinstvo*. GOD VII. Broj 38. 29. srpanj 1944.
26. *Hrvatsko Jedinstvo*. GOD VII. Broj 41. 19. kolovoz 1944.
27. *Hrvatsko Jedinstvo*. GOD VII. Broj 50. 21. listopad 1944.
28. *Hrvatsko Jedinstvo*. GOD VIII. Broj 61. 20. siječanj 1945.
29. *Hrvatsko Jedinstvo*. GOD VIII. Broj 69. 17. ožujak 1945.

Internetski izvori:

1. <http://ludbreg.hr/o-ludbregu/> zadnje posjećeno 3. 9. 2019.
2. <http://library.foi.hr/lib/knjiga.php?C=32&G=32> zadnje posjećeno 3.9. 2019.

7. Sažetak i ključne riječi

Tema ovoga diplomskoga rada je jezična politika Nezavisne Države Hrvatske, a rad je podijeljen na povijesni, teorijski i istraživački dio. Povijesni dio čine poglavlja *Nezavisna Država Hrvatska, Varaždin u NDH i Tisak u NDH*, u kojima su prikazani osnutak NDH, njezine najvažnije karakteristike, upravno-teritorijalni ustroj, političko, gospodarsko i društveno stanje u Varaždinu i utjecaj totalitarnog, ustaškog režima na tisak. Teorijski dio čine poglavlja *Jezik i politika, Zakonske odredbe o jeziku i Jezični purizam*, u kojima se objašnjava što čini jezičnu politiku i kakva je bila jezična politika NDH, nabrajaju se i objašnjavaju najvažnije zakonske odredbe o jeziku, definira se i klasificira jezični purizam. Istraživački dio čine poglavlja *Koriensko pisanje A. B. Klaića, Pravopis u novinama Hrvatsko Jedinstvo, Leksik, Oživljenice, Novotvorenice, Dijalektizmi, Tuđice*. U navedenim poglavljima opisuje se i oprimjeruje korijenski pravopis i leksik na korpusu iz novina *Hrvatsko Jedinstvo*, jedinom tjedniku iz NDH.

Ključne riječi: jezična politika, Nezavisna Država Hrvatska, jezični purizam, korijenski pravopis, leksik, *Hrvatsko Jedinstvo*

Language Policy of Nezavisna Drzava Hrvatska (Analysis of Newspaper Hrvatsko Jedinstvo, Varazdin).

Keywords: language policy, Nezavisna Drzava Hrvatska, language purism, lexis, spelling of the root, *Hrvatsko Jedinstvo*